

УДК 94(569.3)«1943/2021»

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-15-8>

Зелінський А.Л.

<https://orcid.org/0000-0003-0214-4625>

ЛІВАНСЬКА РЕСПУБЛІКА: МІЖ ПОЛІТИЧНИМ КОНФЕСІОНАЛІЗМОМ І ПОЛІТИЧНИМ ПРАГМАТИЗМОМ

Одним з найцікавіших явищ, пов'язаних з функціонуванням ліванських владних структур виступає діючий у країні принцип консоціативної (Консоціальної) демократії, вираженої у формі політичного конфесіоналізму. Разом з цим, протягом майже 80-річної історії Ліванської республіки принципи функціонування її політичної системи зазнавали й надалі продовжують зазнавати істотних змін. Розуміння сутності й визначення стадіальності зазначеної еволюції дозволить скласти уяви про перспективи подальшого політичного розвитку цієї важливої у масштабах близькосхідного регіону країни.

Автор статті поділяє думку дослідників, які вважають, що Ліван поступово перетворюється з консоціативної на мажоритарну демократію. Вже на момент утворення Ліванської республіки поряд з превалюванням конфесіоналістичних засад мало місце декларативне визнання тимчасового характеру цього явища. Поправки, зроблені до ліванської конституції у 1990 р. містять положення, що створюють реальні можливості для здійснення курсу на деконфесіоналізацію. У 2005 р. на хвилі Кедрової революції сформувалася кардинально нова політична система Лівану. Вона, хоча й зберігає базовий конфесіональний аспект, проте полягає у протистоянні двох поліконфесійних політичних блоків. У нинішньому (2021) році, на хвилі масового невдоволення існуючим політичним ладом у лівані сформувався дуже нечисленний, проте реальний антиконфесіоналістичний опозиційний політичний блок, котрий планує взяти участь у парламентських виборах 2022 р. Паралельно у вищих політичних колах країни нерідко практикується використання антиконфесіоналістської риторики, що свідчить на користь зростання її популярності. Нарешті, вплив зовнішніх чинників нерідко призводить до подолання міжконфесійних бар'єрів місцевими політичними елітами.

Нині ліванське суспільство опинилося на півдорозі між традиційним політичним конфесіоналізмом і позаконфесійним політичним прагматизмом. Цей політичний *modus vivendi* можна окреслити як прагматичний конфесіоналізм.

Ключові слова: Ліванська республіка, консоціативна демократія, політичний конфесіоналізм, Національний пакт, Хартія національної згоди, Кедрова революція

Ліванська республіка, не зважаючи на свій більш, ніж скромний розмір, протягом усього часу свого існування постійно перебуває у центрі уваги політологів, економістів, соціологів та істориків. Водночас, одним з найцікавіших явищ, пов'язаних з функціонуванням ліванських владних структур безумовно виступає діючий у країні принцип консоціативної (Консоціальної) демократії¹, вираженої у формі політичного конфесіоналізму. Разом з цим, протягом майже 80-річної історії Ліванської республіки (див. нижче) принципи

¹ В оригіналі – «consociationaldemocrasy» [1, с. 139]. Про сильні й слабкі сторони політичних режимів, побудованих на консоціативному принципі [див. наприклад: 47; 1, с. 139-143; а також вище].

функціонування її політичної системи зазнавали й надалі продовжують зазнавати істотних змін. Розуміння сутності й визначення стадіальності зазначеної еволюції дозволить скласти уяви про перспективи подальшого політичного розвитку цієї країни, чію геополітичну вагу у масштабах близькосхідного регіону важко переоцінити.

Консоціативна (узгоджувальна) демократія, на відміну від більш поширеної орієнтованої на волевиявлення математичної більшості демократії мажоритарної, базується на засадах компромісу й апріорно гарантованих можливостей долучення до державної влади представників усіх груп населення відповідної країни. Зазвичай, подібна форма демократії притаманна державам, у яких превалююча етнічна, релігійна чи мовна група населення становить відносну або дуже незначну абсолютну більшість від загальної кількості громадян. У цьому випадку, переважно йдеться про вплив позаекономічних чинників, пов'язаних з міцно вкоріненими традиціями. Тому елементи консоціативної демократії тією чи іншою мірою присутні у політичних системах таких різних за ступенем соціально-економічного розвитку країн, як Бельгія, Бурунді, Велика Британія, Гайана, Ізраїль, Колумбія, Нігерія, Руанда, Швейцарія тощо [1, с. 139-140]. Неважко зрозуміти, що мета запровадження до суспільно-політичних відносин консоціативного принципу, неодмінно пов'язаного з частковою відмовою більшості від своїх природних, проте недостатньо безспірних переваг, полягає у збереженні територіальної цілісності того чи іншого державного утворення. Не стала винятком у цьому плані й Ліванська республіка.

Вже на момент виникнення незалежної Ліванської держави, етнічний і мовний склад півтора мільйонного населення країни кедрів [2, с. 344] носив майже гомогенний (арабський)² характер [3; 4, с. 59-60; 5, с. 113; 6]³. Проте релігійний його склад був і залишається надзвичайно строкатим. Так, у країні офіційно визнано 18 релігійних конфесій. Серед них, 12 християнських: мароніти⁴, православні Антіохійського патріархату, греко-католики (мелькіти), вірмено-григоріани (адепти вірменської апостольської церкви), вірмено-католики, сиро-католики, сирійці-яковіти, копти⁵, халдео-католики, несторіани, римо-католики, протестанти; 5 мусульманських: суніти, шіїти, друзи, алавіти, ісмаїліти⁶; а також нечисленна юдейська община [7, с. 157; 4, с. 60; 5, с. 113;

² Певний виняток становить сформована у 20-ті – 30-ті рр. ХХ ст. вірменська діаспора [9, р. 90-91], котра нині налічує бл. 200 тис. осіб [5, с. 113]. У цьому контексті не можна також не згадати таке квазіетнічне явище, як пов'язаний з ліванськими християнами-маронітами (див. прим. 4) політичний фінікізм [7, с. 67-70; 63].

³ Такий стан речей зберігається до нашого часу [22].

⁴ Левантійська конфесія монофелітського толку, яка визнає зверхність Папи Римського й тим самим належить до числа східних католицьких церков [7].

⁵ Відповідно, сирійські та єгипетські міафізити [64, р. 38-40].

⁶ Друзи, алавіти й ісмаїліти являють собою радикальні відгалуження шіїзму. Кожній з цих релігійних течій притаманні елементи синкретизму та гностичне забарвлення [65, с. 111-113;

8, с. 16]. Водночас, з огляду на результати перепису населення, проведеного у 1932 р. французькою колоніальною адміністрацією [9, р. 91; 7, с. 156-157; 2, с. 344]⁷, на 1943 р. у новоствореній державі мешкало бл. 51% християн і бл. 49% мусульман [7, с. 157-158; 4, с. 60]. До найбільш численних релігійних громад країни належали наступні: християни-мароніти (бл. 28,7%), мусульмани-суніти (бл. 22,4%) і мусульмани-шіїти (бл. 19,5% населення) [9, р. 269, not. 3; 7, с. 157; 4, с. 60]⁸.

За такої непевної розстановки сил під загрозою опинялася сама можливість виникнення незалежного Лівану. Християнські громади боялися, що мусульмани сприятимуть поглиненню території країни сусідньою Сирією; тоді як мусульмани очікували, що християни використовуватимуть тісні контакти з європейськими урядами задля зміцнення свого хисткого домінування у країні, навіть ціною її державного суверенітету [10, р. 6; 7, с. 160, 293-294]. Проте, значною мірою з огляду на політичну та економічну брутальність французької адміністрації [10, р. 6-23; 9, р. 93-109; 7, с. 291-293], політичні лідери державницьких течій обох релігійних груп: мароніт Б. аль-Хури та суніт Р. ас-Сольх восени 1943 р. заключили вербальну угоду, котра отримала назву Національний пакт [10, р. 23-38; 7, с. 160, 293-294]⁹. Згідно з цією домовленістю, яка безпосередньо передувала утворенню Ліванської республіки [9, р. 107-109, 255], посада президента країни резервувалася за маронітом, головою уряду обов'язково мав бути суніт, а спікером парламенту – шіїт¹⁰; місця у парламенті ділилися між християнами та мусульманами у пропорції 6 : 5¹¹. Водночас, певна окреслена кількість депутатських мандатів закріплювалася не лише за трьома провідними конфесіями, але й за представниками релігійних меншин; міністерські, силові, адміністративні та судові посади також ділилися за заздалегідь обумовленим конфесійним принципом; нарешті, Ліван визнавався невід'ємною частиною арабського

66, с. 184-187]. Визнання їхньої правовірності з боку представників сунізму і навіть шіїзму носить ситуативний характер й обумовлюється відверто прагматичними міркуваннями [див. наприклад: 7, с. 157-158; 67; 68, с. 31; 1, с. 439-440].

⁷ З часу зазначеного заходу, з огляду на вузькополітичні інтереси низки релігійних груп Лівану (див. вище) жодного офіційного перепису населення не проводилося [9, р. 91; 21; 47, р. 288, not. 4; 2, с. 344-345; 5, с. 126н, прим. 1].

⁸ При цьому, мароніти становили бл. 54% від загальної кількості християн, а Суніти й шіїти – відповідно бл. 46 і 40% від загальної кількості мусульман [21].

⁹ Про зовнішньополітичні чинники, котрі сприяли виникненню незалежного Лівану. Див. [10, р. 17-18, 37; 9, р. 105-109].

¹⁰ Проте, варто зазначити, що у 1946-1947 рр. посаду спікера займав не шіїт а православний християнин антіохійського патріархату Х. Абу Чахла [10, р. 58].

¹¹ Таку пропорцію вперше у представницькому органі Лівану було запроваджено ще у 60-ті рр. XIX століття за часів турецького панування [7, с. 288-289; пор. 9, р. 41 (з пропорцією 7 : 5)].

світу¹², проте водночас зберігав й прозахідні культурно-політичні орієнтири [10, р. 35п, нот. 92, 37; 9, р. 110–112; 3; 11, с. 29-30; 7, с. 160-161, 294; 4, с. 60-61; 12, с. 56, 69-70]. Разом з цим, у межах вище згаданої домовленості зберігала свою чинність прийнята під час французького домінування ліванська конституція, щоправда, із внесенням деяких поправок [13]. Серед її положень, котрі на той момент залишалися незмінними, слід вказати на констатацію провідного значення владних повноважень президента і на визнання тимчасового характеру розподілу державної влади за конфесійною ознакою [13, р. 228, art. 17, 240-246, art. 51-60; 260, art. 95¹³; 9, р. 110-112; 11, с. 30; 7, с. 161, 290; 12, с. 52, 76].

Отже, у наслідок низки міжконфесійних компромісів, новостворена Ліванська республіка мала уникнути насильницької ісламізації та надмірної вестернізації. Водночас мусульманська меншість визнавала пріоритетне владне становище християнської більшості, тоді як остання гарантувала мусульманам неодмінну причетність до управління державою. Водночас зрозуміло, що кожна зі сторін сподівалася на реалізацію додаткових політичних можливостей, пов'язаних зі строкатістю й неоднорідністю протилежної релігійної групи. Таким чином, як вже говорилося вище, на політичній карті світу виникло нове державне утворення, чие існування значною мірою було уможливлено застосуванням консоціативних принципів. Оскільки ж в основі своєїрідної громадської угоди, прийнятої представниками провідних місцевих політичних еліт лежав розподіл влади за конфесійною ознакою, отримана державна модель слушно була окреслена саме як політичний конфесіоналізм [див. наприклад: 3, р. 63; 14, с. 384; 15, с. 34; 16, с. 25; 4, с. 60; 17, с. 103; 1, с. 147; 18; 5, с. 113; 8, с. 16].

Проте, як усі демократичні моделі, побудовані за консоціативним принципом, ліванський політичний конфесіоналізм міг повноцінно функціонувати як мінімум за двох умов: бездоганного дотримання усіма контрагентами прийнятих компромісних домовленостей і незмінного збереження демографічної ситуації, що лежала в основі необхідності прийняття відповідних компромісів. Варто визнати, що у випадку Ліванської республіки обидві вищезгадані основи, на яких базувалася місцева політична система, не витримали випробовування часом. З одного боку, маронітська соціально-економічна верхівка, у чиїх руках перебували найбільш вагомні важелі політичної влади і значний адміністративний ресурс, неодноразово використовувала своє панівне становище в інтересах власної релігійної громади [12, с. 76; 19]. Зокрема це стосувалося питань, пов'язаних зі встановленням пріоритетів у забезпеченні різних конфесійних груп водними ресурсами

¹² Наголос свідомо було зроблено на етнічному, ане релігійному (ісламському) чиннику [9, р. 111].

¹³ Див. редакції статей конституції, чинні до прийняття конституційного закону від 21 вересня 1990 р. (пор. вище і прим. 21).

[19, с. 1544-1545], що навіть у випадку порівняно багатого на воду Лівану [16, с. 25] призводило до виразів невдоволення, що зрештою набували відверто конфесійного забарвлення [19]. З іншого боку, внаслідок поступових демографічних зрушень як природного, так і механічного характеру¹⁴, поступово змінювалося фактичне кількісне співвідношення провідних релігійних течій Лівану. Так, факт наявності християнської більшості у країні вже у другій половині 1950-х рр., було поставлено під сумнів представниками мусульманської (на той момент – сунітської) політичної еліти [11, с. 30-33; 12, с. 174; 20, с. 203; 21; 12, с. 96-109; 19, с. 1547-1548; 2, с. 338; 8, с. 16]. Слід погодитися, що зазначене твердження було небезпідставним. Можна говорити, що починаючи з 1960 року, дійсно спостерігається поступове, проте невинне зменшення кількості християнського населення Лівану [8, с. 16; 12, с. 129, 160, 165, 199]. Зокрема, згідно з результатами неофіційних й почасти недостатньо об'єктивних підрахунків (див. прим. 7), на сьогоднішній день серед громадян Ліванської республіки, з урахуванням заробітчан, які працюють за кордоном, налічується бл. 65% мусульман і бл. 35% християн [21; 12, с. 189-190; 8, с. 16; пор. 22; 23]. Водночас, маронітська громада, зберігаючи першість серед християнського населення, у масштабах усієї країни перемістилася на третє місце. На сучасному етапі, вона поступається як сунітам, так і шиїтам, чия конфесія останнім часом, схоже, становить на території Лівану хоча й дуже відносно, однак, все ж-таки, більшість [14, с. 388; 23; пор. 6]¹⁵. Намагання маронітів за будь-яку ціну зберегти першість у політичному житті країни у сукупності із прагненнями сунітської і почасти дружньої еліт до перегляду умов Національного пакту на користь мусульман кінець кінцем призвели до розв'язання однієї з найзапекліших і найтриваліших громадянських війн ХХ ст., котра тривала у Лівані протягом 1975-1990 рр. [24; 10, р. 60-65; 9, р. 193-245; 11, 29-37; 12, с. 139-176; 5, с. 116-119].

Зрештою, цей кривавий внутрішній конфлікт вдалося залагодити шляхом прийняття нового політичного компромісу. Йдеться про Хартію національної згоди (відому також як Таїфська угода), прийняту впливовими політичними силами Лівану 22 жовтня 1989 р. за посередництва Саудівської Аравії та низки інших близькосхідних держав [9, р. 246, 248; 26, с. 133; 12, с. 172-173; 5, с. 118]. Зокрема, у межах цього компромісу передбачалися наступні зміни:

¹⁴ До останніх слід віднести перманентну масову еміграцію християнського населення, а також зростаючу кількість палестинських біженців, яких лідери ліванських сунітів сподівалися натуралізувати або й навіть використати як бойову силу у можливому військовому протистоянні з християнами [11, с. 30-33; 21; 12, с. 90, 110-138; 2, с. 338]; що згодом діалогу країні взнаки. До речі, слід мати на увазі, що проти натуралізації сунітів-палестинців виступали не лише християни, але й шиїтська релігійно-політична громада [14, с. 386].

¹⁵ Про поступове зростання чисельності та посилення політичного впливу ліванської шиїтської громади [див. наприклад: 68, 27-28; 52; 12, с. 129-130, 141, 158-160, 186-187, 229; 19; 23].

1) Ліван офіційно проголошувався парламентською республікою¹⁶ [26, I, C]; 2) співвідношення християн і мусульман у парламенті змінювалось з 6 : 5 на 50% : 50% з тимчасовим збереженням практики розподілу депутатських мандатів за конфесійною ознакою [26, II, A, 5, a-b, 6]¹⁷; 3) декларувався намір створення багатоконфесійної верхньої палати парламенту (сенату), уповноваженої вирішувати найважливіші питання загальнодержавного значення [26, II, A, 7]; 4) гарантувався перехід ключових важелів виконавчої влади від президента-мароніта до прем'єра-суніта [26, II, b-f]¹⁸; 5) посилювався ступінь підконтрольності уряду парламентові [26, II, F, 1, f, 3] 6) проголошувався курс на деконфесіоналізацію ліванської політичної системи [26, II, G]; 7) тимчасовим гарантом втілення у життя положень Хартії національної згоди *de facto* визнавалася мусульманська Сирія¹⁹ [26, III, D; пор. 9, р. 251-252; 11, с. 35; 27, р. 385, 387; 28, с. 254, 261; 29, р. 269-270; 12, 179-182; 14, с. 385]²⁰. Цікаво, що так і не знайшло місця підтвердження зазначеного перерозподілу влади шляхом проведення нового перепису ліванського населення. Цей захід, на якому сунітські лідери неодноразово наполягали, починаючи з кінця 1950-х рр. [12, с. 143; 2, с. 343-345], не було проведено навіть після закінчення війни (див. прим. 7). Схоже на те, що результатів перепису боялися як християни, чия загальна чисельність невблаганно наближалася до 1/3 населення країни (див. вище), так і суніти, котрі вже тоді не були упевнені, що їхня чисельність все ще перевищує кількість шіїтів (пор. прим. 15). Самі ж шіїти на той момент ще не були достатньо консолідовані [пор. 26; 12, с. 177, 181-182, 186-187, 209; 5, с. 119], щоб змусити політичних представників інших конфесій до проведення вищезгаданого заходу.

Положення, зафіксовані у Хартії національної згоди так чи інакше знайшли своє відображення у численних поправках до ліванської конституції, прийнятих у формі Конституційного закону від 21 вересня 1990 р. Відтепер, вже у

¹⁶ З огляду на вагомі зміни у формі державного правління, про посттаїфський Ліван нерідко говорять як про Другу Ліванську республіку [9, р. 250; 27, р. 383; 7, с. 308]. Тоді як наслідком проведення усіх передбачених Таїфською угодою реформ, теоретично мало б стати виникнення Третьої Ліванської республіки [9, р. 250], побудованої на переважних засадах мажоритарної демократії.

¹⁷ Нині конфесійний розподіл 128 депутатських мандатів виглядає наступним чином: мароніти – 34, православні Антіохійського патріархату – 14, греко-католики – 8, вірмено-григоріани – 5, вірмено-католики – 1, протестанти – 1, інші немусульманські конфесії – 1, суніти – 27, шіїти – 27, друзи – 8, алавіти – 2 [9, р. 247; 21].

¹⁸ Згідно з нещодавно висловленою думкою М. Янга, котра на мій погляд значною мірою є дискусійною, навіть після прийняття конституційних поправок 1990 р, за інститутом президента об'єктивно зберігся дуже суттєвий владний потенціал [41].

¹⁹ Зокрема, слід мати на увазі, що згідно з конституцією Сирійської Арабської республіки президентом країни може бути лише мусульманин [68, с. 31].

²⁰ Стосовно ролі Сирії у громадянській війні 1975-1990 рр. та різних оцінок сирійської військової присутності у тодішньому Лівані [див. наприклад: 9, р. 196, 199-212, 220-221, 232-235, 246, 249; 11, с. 32-35; 12, с. 139-157, 179-182; 5, с. 117-118; 69].

преамбулі до основного закону країни Ліван визначався як парламентська демократична республіка [13, р. 225, рг. 3]²¹, котра має на меті скасування політичного конфесіоналізму [13, р. 225, рг. 8]. Проте, судячи з подальшого змісту відредагованого основного закону країни, мусульманська більшість була зацікавлена не стільки у деконфесіоналізації політичної системи, скільки у як найшвидшому закріпленні домовленостей, стосовно перерозподілу державної влади, в основі якого лежав все той же принцип політичного конфесіоналізму. Так, у подальших поправках до конституції йшлося про наступні реальні зміни: значна частка виконавчих і законодавчих повноважень президента передавалася, відповідно, уряду і парламенту [13, р. 228, art. 17-18, 239-245, Art. 49, 51-58, 247-248, art. 64-65, 257, art. 86]; місця у парламенті як і міністерські портфелі порівну розподілялися між християнами і мусульманами [13, р.230, art. 24, 260, art. 95]; члени уряду з прем'єром включно несли всебічну (зокрема судову) відповідальність за свої дії винятково перед парламентом [13, р. 250, art. 69, f, art. 70]; при цьому цікаво, що можливість дострокового розпуску урядом парламенту, з огляду на складність відповідної процедури [пор. 13, р. 243, art. 55, 248, art. 65, 4], по суті, носить винятково теоретичний характер [30, р. 11].

Зі скасуванням же проявів політичного конфесіоналізму ситуація виявилася дуже розпливчастою [пор. 29, р. 268-269; 27, р. 383-384, 388]. Модифікована конституція, базована на засадах Таїфської угоди, лише відкривала усебічні можливості для легітимного проведення комплексу заходів по деконфесіоналізації усіх гілок державної влади і державно-адміністративного апарату, але водночас не визначала ні термінів проведення відповідних реформ, ні форми відповідальності за гальмування необхідних заходів [13, р. 229, art. 22, 230, art. 24, 259-260, art. 95]. У результаті, відповідні заходи або взагалі не були проведені або набували майже декоративного характеру [37]. Зокрема, не було реалізовано положення про утворення двопалатного парламенту [пор. 13, р. 229, art. 22]; усі подальші парламентські реформи обмежилися збільшенням кількості депутатів зі 108 [26, II, А, 6] до 128, що знайшло своє відображення у виборчому законі 1992 р. [25, с. 133]²²; протягом неозначеного періоду, необхідного для скасування політичного конфесіоналізму, за конфесійним принципом мають призначатися лише члени уряду і посадовці вищих ешелонів влади (наприклад, голови департаментів) [13, р. 259-260, art. 95]; тоді як призначення на інші цивільні й військові посади мають здійснюватися лише згідно з урахуванням професійних якостей претендентів [13, р. 260, art. 95.1], що до речі досить складно проконтролювати. Разом з цим, поправки 1990 р. містили декілька положень, котрі непрямым чином сприяли збереженню чи

²¹ Тут і далі див. варіанти статей, у яких враховано поправки від 21 вересня 1990 р.

²² Новий виборчий закон приймається у Лівані на передодні кожних парламентських виборів [15, с. 36].

навіть посиленню проявів політичного конфесіоналізму. Наприклад, у пункті 10 преамбули до конституції говориться наступне: « Жодна влада, яка протирічить угоді взаємного співіснування, не буде вважатися конституційною» [13, р. 225, рг. 10; пор. 26, I, I]. Варто погодитися з точкою зору Р. Ланди, згідно з якою під «угодою взаємного співіснування» мається на увазі ні що інше, як принцип конфесійного розподілу влади [12, с. 172], котрий у такий спосіб закріплювався в основному законі Ліванської республіки. Окрім цього, поглибленню конфесійного поділу країни сприяє ще одне важливе положення, закріплене у статті 69 нової редакції ліванської конституції; згідно з ним, у разі відставки більш, ніж 1/3 членів правлячого кабінету уряд автоматично втрачає свої повноваження [13, р. 250, art. 69, b; пор. 26, II, F, 1, b]. З огляду на це, кожна з трьох провідних конфесій за будь-яку ціну намагається здобути зазначені 1/3 + 1 міністерських портфеля у новому уряді, щоб мати можливість у разі необхідності шантажувати своїх опонентів або й зірвати небажані урядові заходи [1, с. 207; 15, с. 35-36; 41]. Зокрема цей чинник став «камнем спотикання», що протягом більш, ніж 13-ти місяців перешкоджав створенню ліванського уряду і був подоланий лише 10 вересня 2021 р. шляхом формування діючого кабінету суніта Н. Мікати [див. наприклад: 32; 33; 31; 34].

Щоправда, варто зазначити, що навіть вищезгаданого половинчастого процесу реформування ліванської політичної системи виявилось достатньо для досить відчутної її видозміни. Зазначена видозміна відбулася під час подій 2005 р., котрі отримали назву Кедрова революція [1, с. 195-197; 15, с. 34-35; 5, с. 119-120]. Саме на хвилі цих подій, ключових для сучасної ліванської історії, поляризація політичних сил у країні певною мірою вийшла за вузькоконфесійні межі. Йдеться про формування двох доволі стабільних партійних блоків, котрі визначають політичне життя Лівану й нині. Першим з них, який отримав назву Альянс 8 березня, відзначається відвертими просирійськими й проіранськими симпатіями. До нього увійшли шіїтські партії: Хезболла (Партія Аллаха) й Амаль, християнські (переважно маронітські) партії: Вільний патріотичний рух, Марата й вірменська Дашнакцутюн, а також друзька Демократична партія, сунітська партія арабських націоналістів (Насеристів) і фактичні філіали сирійських політичних сил Баас та Сирійської соціально-націоналістичної партії. Другий блок, Коаліція 14 березня, дотримується просаудівської і почасти прозахідної політичної орієнтації. До нього входять: провідний сунітський рух Мустакбаль (Майбутнє), впливові маронітські партії: Катаіб і Ліванські сили, а також найвпливовіша з друзьких політичних сил Прогресивно-соціалістична партія [1, с. 197-207; 12, с. 223; 15, с. 35; 5, с. 120].

Нині як серед істориків, так і з-поміж політологів превалує точка зору, згідно з якою, остаточна відмова від політичного конфесіоналізму виступає ключовою умовою оздоровлення суспільно-політичного та соціально-

економічного клімату Ліванської республіки²³. Водночас, у сучасній історіографії існують два погляди на подальші перспективи деконфесіоналізації ліванської політичної системи: відверто скептичний і помірковано оптимістичний. Прибічники першого погляду вказують на глибоке вкорінення конфесійного чинника у світосприйнятті переважної більшості пересічних ліванців, як на громадському, так і на побутовому рівні, а також на зацікавленість місцевих конфесійно-кланових еліт у збереженні існуючого стану речей [16; 35; 25; 36; 37]. Своєю чергою, прибічники другої точки зору наголошують на факті появи у країні паростків антиконфесіональної політичної опозиції, починаючи з середини 2010-х рр., позаконфесійному характері народних виступів 2019-2021 рр., популяризації вимог щодо відмови від конфесійного чинника при формуванні владних структур Ліванської республіки на користь підвищення їхнього професійного рівня і на наявності елементів прагматизму у світосприйнятті низки представників політико-конфесійних еліт країни [3, р. 12-14; 14; 12, с. 234; 15; 38; 5, с. 122-126; а також 39, с. 320-322, 329-330; 40].

На мою думку, у цій суперечці мають рацію помірковані оптимісти. Можна говорити про дуже поступовий й болісний, проте невпинний рух Лівану від керування принципами політичного конфесіоналізму до прийняття державної концепції, базованої на ідеях політичного прагматизму. Як ми бачили, вже на момент утворення Ліванської республіки поряд з безумовним превалюванням конфесіоналістичних засад мало місце декларативне визнання тимчасового характеру зазначеного явища. Поправки, зроблені до ліванської конституції у 1990 р. містять положення, котрі створюють реальні можливості для здійснення курсу на деконфесіоналізацію й заміну консоліативної демократії на мажоритарну (див. вище). У 2005 р. на хвилі Кедрової революції сформувалася кардинально нова політична система Лівану. Вона хоча й зберігає базовий конфесіональний аспект (протистояння шіїтів і сунітів), проте не менш вагому роль у розподілі політичних симпатій ліванців на цей раз відіграє й ставлення до сирійського (а згодом – й іранського) втручання у внутрішні справи країни [пор. 38]. В результаті, в обох таборах опинилися партії, що представляють інтереси різних християнських конфесій – у першу чергу, маронітів (Дотепні ліванці у цьому зв'язку навіть жартують з приводу появи християн-сунітів і християн-шіїтів), а також – політичні сили, котрі репрезентують дружку релігійну спільноту (див. вище)²⁴; якщо ж згадати про партію арабських

²³ Певним винятком може слугувати непомічена тенденційності точка зору А.В. Сараб'єва, згідно з якою нинішня політична система Лівану містить суттєвий позитивний й конструктивний потенціал, котрий регулярно зводиться нанівець шляхом втручання у внутрішні справи країни іноземних держав (звичайно, у цьому випадку не йдеться про РФ та режим її сирійського політичного союзника – Б. Асада) [1, с. 136-166; 48].

²⁴ Щоправда, у випадку друзів неостанню роль зіграло традиційне протистояння впливових у їхньому середовищі родин Джумблатів і Арсланів [5, с. 120].

націоналістів (див. вище), то можна говорити, що ця тенденція певною мірою поширюється навіть на сунітську громаду. Нарешті, у 2021 р., на хвилі масового невдоволення існуючим політичним ладом (див. вище) у Лівані сформувався дуже нечисленний, проте реальний антиконфесіоналістичний опозиційний політичний блок, котрий планує взяти участь у парламентських виборах, що мають відбутися весною 2022 р. [41].

Паралельно у вищих політичних колах країни нерідко практикується використання антиконфесіоналістської риторики [див. наприклад: 16, с. 27]. Так, діючий президент Лівану, мароніт М. Аун, у межах урочистої промови, виголошеної 30 серпня 2020 р. з нагоди сотої річниці заснування територіального утворення Великий Ліван [пор. 9, р. 80-87; 7, с. 155-156; 12, с. 32-33], вкотре закликав до перетворення республіки на світську державу [42; 8, с. 16-17]. Вказівки на переваги мажоритарної демократії містяться в актуальному на сьогодні програмному маніфесті надзвичайно впливової фундаменталістської шийтської організації Хезболла, опублікованому 30 листопада 2009 р. [43, II, 3]. Гасло деконфесіоналізації є своєрідним фамільним брандом дружньої політичної династії Джумблатів [16, с. 27; 44]. Навіть політичні гравці з числа сунітів, котрі опинилися у найбільшому вигравші після заключення Таїфської угоди (див. вище), не забувають про деконфесіоналістські слогани. Прикладом тому може стати нинішня публіцистична й громадська активність сина і старшого брата ліванських прем'єрів, Б. Харірі [див. наприклад: 45; 46], котрий у недалекому майбутньому може стати офіційним політичним наступником батька замість свого молодшого брата С. Харірі. Звичайно, вищезгадана риторика здебільшого носить принагідний і декоративний, а у випадку Хезболли навіть відверто підривний характер, проте свідчить про існування доволі широких верств населення, для яких заклики до відмови від консоціативної форми демократії виглядають досить привабливо.

Зрештою, кілька слів треба сказати про зовнішньополітичний чинник, котрий на думку низки дослідників відіграє вагомий роль у гальмуванні процесу деконфесіоналізації політичного устрою Лівану [див. наприклад: 35; 15; 47, р. 281-284; 36, р. 12-13]. З мого погляду, твердження про винятково негативний вплив іноземних держав на теперішній внутрішньополітичний клімат Лівану виглядає занадто поверхнево. Особливо, коли йдеться про дезінтегруючу ліванське суспільство перманентну прив'язку конкретних релігійних конфесій до конкретних зовнішніх сил. Дійсно, протягом 1943-2005 рр. такий стан речей був повсякденним явищем. Якщо говорити у загальних рисах, християни (у першу чергу – мароніти) орієнтувалися на США і Францію, суніти – на арабські країни Перської затоки начолі із Саудівською Аравією, а шіїти – на Іран і Сирію. З появою Коаліцій 8 і 14 березня (див. вище) ситуація дещо ускладнилася. Хоча зовнішні гравці й не відмовилися від традиційних зв'язків з окремими ліванськими конфесіями, проте водночас ці зв'язки поширилися на

одну з вищезгаданих коаліцій [пор. 11, с. 31; 9; 25, 134-136; 12; 15; 47, р. 281-284; 48; 5; 36; 49]. Відтепер, Сирія й Іран, підтримуючи ліванських шиїтів, являються союзниками маронітських партій: Вільний патріотичний рух і Марата, а також інших нешиїтських політичних сил, що входять до коаліції 8 березня. З іншого боку, такі християнські країни як США та Франція дистанціюються від християн, що виступають союзниками шиїтів (у першу чергу – Хезболли), проте підтримують Коаліцію 14 березня, ядром якої є сунітська партія Мустакбаль (див. вище). Нарешті, сунітські країни Перської затоки, підтримуючи Мустакбаль²⁵, не можуть залишити поза увагою її християнських і дружких союзників по коаліції (див. вище).

Разом з цим, як би цинічно це не виглядало, консолідації багатоконфесійного ліванського суспільства сприяє такий зовнішній чинник, як вкрай вороже ставлення до сусіднього Ізраїлю. Якщо заходить мова про ставлення до цієї єврейської держави, ліванські шиїти, суніти, друзи і переважна більшість християн у першу чергу відчують себе арабами. Так, нинішній прем'єр-міністр Лівану, суніт Н. Мікаті (пор. вище), у день формування діючого багатоконфесійного уряду, затвердженого президентом-маронітом М. Ауном (пор. вище), заявив: «...ми будемо спілкуватися з ким завгодно, окрім Ізраїлю» [50]. До речі, й формування нового ліванського уряду ймовірно невідбулося й до сьогоднішнього дня, якби не колективний тиск на політичні еліти Лівану з боку США, Франції й ... Ірану. В наслідок цього екстраординарного заходу провідні політики країни були змушені відмовитися від претензій конфесійного характеру [50; 51; 34]; зокрема, стосовно отримання жаданої 1/3 + 1 міністерських портфеля у новому кабінеті (див. вище).

Однак, існує ще один суттєвий момент, який на перший погляд сприяє цементуванню вузькоконфесійної зовнішньої орієнтації ліванських релігійних громад, що несе у собі загрозу порушення хисткої суспільно-політичної рівноваги у країні кедрів. Йдеться про фінансування й матеріальну допомогу, що надається іноземними державами або за їхнім посередництвом і безпосередньо чи бодай опосередковано сприяє посиленню авторитету певної політично-конфесійної еліти. Класичним загальновідомим прикладом зазначеної практики є багатогранна допомога, регулярно надавана Іраном організації Хезболла, що зокрема дозволяє останній матеріально підтримувати й агітувати своїх реальних і потенційних прибічників [52, с. 49; 12, с. 186-187; 39, с. 292; 53; 54; також див. нижче]. Схожа ситуація спостерігається й у випадку сунітських держав Перської затоки на чолі з Саудівською Аравією, а також Туреччини. Вони з більшою чи меншою інтенсивністю (пор. прим. 25), проте регулярно, допомагають Ліванській Республіці, розраховуючи на

²⁵ Щоправда, на цей момент спостерігається тимчасова втрата інтересу до ліванських справ з боку Саудівської Аравії й Об'єднаних Арабських Еміратів з огляду на істотне посилення в країні впливу Хезболли [15, с. 39; 5, с. 126; 55, с. 143; 49, р. 13; 56; 70].

посилення у ній впливу сунітської громади [пор. 12, с. 231, 233; 15, с. 39; 55, с. 137-143; 54; 49, р. 13; 57]. Своєю чергою, США і Франція, котрі так чи інакше асоціюються з християнською спільнотою Лівану, не лише самі надають матеріальну підтримку зазначеній країні, але й активно сприяють наданню їй міжнародної фінансової допомоги [див. наприклад: 49, р. 14, 20-21; 56].

Проте, на мій погляд, у цьому випадку також не усе так просто. З одного боку, саме застосування своєрідного економічного шантажу, здійснене по відношенню до ліванської політичної еліти зовнішніми донорами (з Іраном включно), стало важливою складовою вищезгаданого тиску, що спонукав ліванських політиків до відмови від їхніх вузькоконфесійних преференцій [49, р. 20-21; 56; 50; 51; 34; пор. 58]. З іншого ж боку, приймаючи іноземну допомогу (можливо, почасти, навіть у випадку Хезболли), ліванці керуються не тільки внутрішньоконфесійними міркуваннями, але й притаманними їм прагматизмом, раціоналізмом і, так би мовити, купецькою жилкою [пор. 40; 54]. По суті, у загальних рисах вони оперують трьома потоками матеріальних надходжень, котрі зрештою працюють на загальноліванську економіку. При цьому, якщо один з таких потоків тимчасово зменшується, як це останнім часом сталося із надходженнями від сунітських країн (див. прим. 25)²⁶, то лишаяться два інші.

В результаті, складається враження, що політичні лідери різних конфесій здатні розігравати спільні комбінації, задля маніпулювання своїми іноземними політичними контрагентами. Прикладом такого маніпулювання, на мій погляд, можна вважати ситуацію, що протягом серпня-вересня 2021 р. склалася навколо забезпечення Лівану життєво необхідними енерго-паливними ресурсами. На фоні гуманітарної катастрофи, викликаній тотальною нестачею енергоносіїв, лідери Хезболли, не зважаючи на санкції США, накладені на Іран, організували надходження з цієї країни за посередництвом Сирії значної партії дизельного палива для забезпечення роботи генераторів електроенергії [див. наприклад: 59; 60]. Ліванські урядовці дистанціювалися від цієї неоднозначної ситуації. Вони лише обмежились формальним засудженням дій Ірану, що порушують суверенітет Лівану і констатували свою непричетність до зазначеної акції [61; 59]. Тоді як миттєвою реакцією США на ініціативу Хезболли стала інспірація поновлення досить складної схеми надходження до Лівану через ту ж-таки Сирію електроенергії виробленої в Йорданії з єгипетського природного газу [62]. Таким чином, *de facto* спільні дії ліванського політичного істеблїшменту так чи інакше призвели до безкарного завезення до країни іранського палива і водночас підштовхнули США і дві сунітські країни (Єгипет і Йорданію) до прояву зустрічної ініціативи щодо забезпечення Лівану електроенергією; що, до речі, дуже зіграло на руку проіранській Сирії [62].

²⁶ Водночас, йдеться не про повне припинення, а саме про зменшення цих прибутків, оскільки Катар певною мірою замінив Саудівську Аравію у сфері надання матеріальної підтримки ліванській армії [57; 56].

Отже, усе вище зазначене дозволяє прийти до висновку, що нині ліванське суспільство опинилося на півдорозі між першопочатковою консоціативною демократією, побудованою на базі принципів політичного конфесіоналізму і мажоритарною демократією, що має базуватися на засадах політичного прагматизму. З мого погляду, сучасний політичний *modus vivendi* ліванського суспільства, з елітою включно, підпадає під окреслення «прагматичний конфесіоналізм». Водночас темпи подальшого перетворення політичної системи ліванської республіки на мажоритарну демократію у першу чергу залежать від цілком реалістичного поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників, яке б спонукало місцеві конфесійні еліти напряму пов'язати своє політичне виживання з відмовою від орієнтації на окремі релігійні спільноти. Насамперед, до таких чинників слід віднести подальше зростання антиконфесіоналістичних настроїв у широких масах ліванського населення й одночасну зацікавленість усіх, чи бодай переважної більшості, зовнішніх гравців у політичній стабільності країни кедрів.

Список використаних джерел та літератури

1. Сарабьев А.В. Ближний Восток в поисках политического будущего. Коллективная монография. М.: Институт востоковедения РАН, 2019. 482 с.
2. Сарабьев А.В. Ливанское общество глазами маронитского патриарха Булоса II Меуши: два донесения швейцарских послов в Бейрутею. *Религия и общество на Востоке*. 2019. № 3. С. 328-353.
3. Makdisi S., Marktanner M. Trapped by consociationalism: The case of Lebanon. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*. 2009. Vol. 11. URL: <http://meea.sites.luc.edu/volume11/PDFS/Paper-by-MakdisiMarktanner.pdf>
4. Иващенко А.С. Роль конфессионального фактора в общественно-политической жизни Ливана (1943-1990 гг.). *Вестник Адыгейского государственного университета*. Сер. 1. 2015. № 3. С. 59-65.
5. Воробьев С.А. Кризисы в Ливане: история и современность. *Международная жизнь*. 2020. № 6. С. 112-127.
6. Lebanon country profile / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-14647308>
7. Родионов М.А., Сарабьев А.В. Марониты: традиции, история, политика. М.: Институт востоковедения РАН, 2013. 500 с.
8. Белов (Юртаев) В.И., Савичева Е.М., Харитоновна Е.В. Ливан и Ближний Восток: факторы стратегического выбора (по результатам полевых исследований социальных представлений арабской молодежи). *Азия и Африка сегодня*. 2021. № 3. С. 14-23.
9. Traboulsi F. A History of Modern Lebanon. 2nd ed. London: Pluto Press, 2012. 308 p.
10. el-Khazen F. The Communal Pact of National Identities: The Making and Politics of the 1943 National Pact. Oxford: Oxonian Rewley Press Ltd, 1991. 68 p.
11. Савичева Е.М. Ливанский кризис: гражданская война и ненадежный мир. *Вестник РУДН*. Серия: Международные отношения. 2008. № 2. С. 29-39.
12. Ланда Р.Г. История Ливана. XX век. М.: Институт востоковедения РАН, 2016. 276 с.
13. The Lebanese Constitution. *Arab Law Quarterly*. 1997. № 2. P. 224-261.
14. Горбунова Н.М. Перманентный кризис в Ливане: роль этноконфессионального фактора. *Нации и национализм на мусульманском Востоке* / От. ред. В.Я. Белокреницкий, Н.Ю. Ульченко. М.: Институт Востоковедения РАН, 2015. С. 384-390.

15. Беренкова Н.А. Президентский вакуум в Ливане в 2014-2016 гг.: кризис или следствие политической системы? *Азия и Африка сегодня*. 2018. № 1. С. 34-40.
16. Мохов Н.В. Непреодолимый конфессионализм Ливана. *Азия и Африка сегодня*. 2008. № 6. С. 25-31.
17. Дубровская К.В. Факторы формирования политики Ливана: общее и различное со странами ближневосточного региона. *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2019. № 6-2. С. 101-104.
18. Chehbouni Kh. Understanding Lebanese Confessionalism. *Canadians for Justice and Peace in the Middle East*. 2007. Fac. 26. URL: https://www.cjpmc.org/fs_026
19. Сарабьев А.В. Трансформация ливанской уммы в 50-60-х годах XX века: оценки западных дипломатов. Ученые записки Казанского ун-та. Сер. Гуманит.науки. 2017. № 6. С. 1541-1555.
20. Мохов Н.В., Мохова И.М. Современный ливанский конфликт: генезис, факторы, перспективы урегулирования. *Этничность и религия в современных конфликтах* / Отв. ред. В.А. Тишков, В.А. Шнирельман. М.: Наука, 2012. С. 203-259.
21. Горбунова Н.М. Ливанский кризис: трансформация общества и государства. *Восток*. 2013. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/livanskiy-krisis-transformatsiya-obschestva-i-gosudarstva>
22. Lebanon. *Joshua Project*. URL: Режим доступа: <https://www.joshuaproject.net/countries/LE>
23. Houssari N. Hezbollah, Amal Movement vying for control of Shiite religious authority in Lebanon. *Arab News*. URL: <https://www.arabnews.com/node/1924661/middle-east>
24. Колотуша В.И. Сколько стоит жизнь посла в тротиловом эквиваленте? Бейрутские зарисовки, 1986-1990 гг. М.: Институт востоковедения РАН, 2013. 140 с.
25. Саттиев М. Проблемы конфессионализма в Ливане. *Россия и мусульманский мир*. 2013. № 4. С. 133-136.
26. The Taif Agreement. URL: https://www.un.int/lebanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_taif_agreement_english_version_.pdf
27. Ghosn F., Khoury A. Lebanon after the Civil War: Peace or the Illusion of Peace? *Middle East*. 2011. № 3. P. 381-397.
28. Шевченко В. Посткризисный период развития Ливана (1990-2012). *Ближний Восток и современность*. 2012. Вып. 46. С. 250-263.
29. Seaver B.M. The Regional Sources of Power-Sharing Failure: The Case of Lebanon. *Political Science Quarterly*. 2000. № 2. P. 247-271.
30. Ahmad N., Al Maghlouth N. Lebanese Political Parties and Administrative Reform: an impossible promise? Beirut: Centre for Lebanese Studies at LAU in collaboration with Konrad Adenauer Stiftung, 2016. 40 p.
31. Young M. An Unlikely Savior. *Carnegie Middle East Center - Carnegie Endowment for International Peace*. URL: <https://carnegie-mec.org/diwan/85383>
32. Chehayeb K. Lebanon's PM-designate Saad Hariri resigns as crisis escalates. *Politics News / Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/15/lebanon-pm-designate-saad-hariri-resigns-as-crisis-escalates>
33. Chehayeb K. Lebanon: Najib Mikati named new prime minister-designate. *Politics News / Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/26/mikati-appointed-lebanons-new-pm-designate>
34. Young M. Najib Mikati Has Formed a New Lebanese Government. *Carnegie Middle East Center - Carnegie Endowment for International Peace*. URL: <https://carnegie-mec.org/diwan/85316>
35. Бондаренко Т.Ю. Формирование нации в условиях сегментированного общества: пример Ливана. *Политическая наука*. 2008. № 1. С. 167-177.
36. Gadzhimuradova G.I., Rabat L. Influence of Religious Identity on Lebanon's Political System. *Vostok*. 2020. № 5. P. 131-141.

37. Sfeir A.Z. The consequences of Lebanon's constitutional crisis. Middle East Institute. URL: <https://www.mei.edu/publications/consequences-lebanons-constitutional-crisis>
38. Karam J.G. Beyond Sectarianism: Understanding Lebanese Politics through a Cross Sectarian Lens. Middle East Brief, Crown Center for Middle East Studies. 2017. № 107. P. 1-10.
39. Труевцев К.М. Глобализация и арабский мир: до и после двух волн турбулентности. М.: Институтвостоковедения РАН, 2020. 370 с.
40. Bishara M. A country in freefall: What future for Lebanon? *Middle East / Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/7/19/a-country-in-freefall-what-future-for-lebanon>
41. Lebanon's government opponents unite in a bid to topple traditional ruling class. Sawt Beirut International. URL: <https://english.sawtbeirut.com/lebanon/lebanons-government-opponents-unite-in-a-bid-to-topple-traditional-ruling-class/>
42. Lebanon president calls for proclamation of 'secular state'. *France 24*. URL: <https://www.france24.com/en/20200830-lebanon-president-calls-for-proclamation-of-secular-state>
43. Manifest of Hizbullah. Islamic Resistance in Lebanon. URL: <http://www.moqawama.org/essaydetailsf.php?eid=16245&fid=47>
44. Taymour Jumblatt: Weneed a government that implements reforms, elections under a non-sectarian law. Sawt Beirut International. URL: <https://english.sawtbeirut.com/lebanon/taymour-jumblatt-we-need-a-government-that-implements-reforms-elections-under-a-non-sectarian-law/>
45. Buller A. Can Lebanon's economic ruin be reversed? Bahaa Hariri is counting on it. Sawt Beirut International. URL: <https://english.sawtbeirut.com/lebanon/can-lebanons-economic-ruin-be-reversed-bahaa-hariri-is-counting-on-it/>
46. Hariri B. Lebanon's crises show the worst and best of humanity. *Arab News*. URL: <https://www.arabnews.com/node/1913286>
47. Calfat N.N. The Frailties of Lebanese Democracy: Outcomes and Limits of the Confessional Framework. *Contex to Internacional*. 2018. № 2. P. 269-293.
48. Сарабьев А.В. Ливан: обыкновенная «консоциальная демократия» в региональном контексте. *Вестник МГИМО-Университета*. 2019. №4. С. 89-112.
49. It's Now or Never: Lebanon Policy Conference Key Takeaways. Middle East Institute. URL: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2021-06/It%27s%20Now%20or%20Never%20-%20Lebanon%20Conference%20Policy%20Booklet.pdf>
50. Houssari N. Lebanon forms government after 13 months. *Arab News*. URL: <https://www.arabnews.com/node/1926266/middle-east>
51. Chehayeb K. Lebanon's presidency announces government formation. *Politics. News / Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/10/lebanons-presidency-announces-cabinet-formation>
52. Беренкова Н.А. Шиитские партии Ливана: общие и специфические черты. *Политическая экспертиза: ПОЛИТЭКС*. 2014. № 1. С. 44-51.
53. Bassam L., Francis E. With food and fuel, Hezbollah braces for the worst in Lebanon collapse. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/with-food-fuel-hezbollah-braces-worst-lebanon-collapse-2021-04-16/>
54. Abi-Nassif Ch. The unfolding struggle for political survival in Lebanon. Middle East Institute. URL: <https://www.mei.edu/publications/unfolding-struggle-political-survival-lebanon>
55. Иванова И.И., Горбунова Н.М. Турция и Ливан в системе региональных противоречий и конфликтов на Ближнем Востоке. *Восточная аналитика*. 2020. № 4. С. 134-153.
56. Macron criticises 'failing' Lebanon politicians at fundraiser. *France News / AlJazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/4/macron-criticises-failing-lebanese-politicians-at-fundraiser>

57. Qatar to provide aid for Lebanese troops as crisis deepens. *News / AlJazeera*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/7/qatar-to-provide-aid-for-lebanese-troops-amid-economic-crisis>
58. Ender D. Lebanon gets IMF funding injection. How much will it help? *Business and Economy News / AlJazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/economy/2021/9/16/lebanon-gets-imf-funding-injection-how-much-will-it-help>
59. El Dahan M., Bassam L. Lebanon government wins confidence vote as parliament hit by power cut. *Reuters*. URL: Режим доступу: <https://www.reuters.com/world/middle-east/parliament-voting-session-new-lebanon-cabinet-delayed-by-power-cut-2021-09-20/>
60. Chehayeb K. Lebanon: Hezbollah seeks to deflect anger through fuel patronage. *Hezbollah News / Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/28/lebanon-hezbollah-fuel-patronage-energy-crisis>
61. Lebanon's Hezbollah says Iranian fuel oil to arrive this week. *HezbollahNews / AlJazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/13/hezbollah-iranian-tanker-bringing-fuel-to-lebanon-in-syria>
62. Lebanon's power problems: serious talk but no easy fixes. *Oil and Gas News / AlJazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/economy/2021/9/8/lebanons-power-problems-serious-talk-but-no-easy-fixes>
63. Phoenician Encyclopedia: A Bequest Unearthed, Phoenicia and the Phoenicians, Punic, Canaanites - Encyclopedia Phoenicia. URL: <http://www.phoenicia.org>
64. Winkler D.W. Міафизитизм. A New Term for Use in the History of Dogma and in Ecumenical Theology. *The Harp*. 1997. № 3. P. 33-40.
65. Васильев Л.С. История религий Востока. М.: Высшая школа, 1988. 266 с.
66. Малерб М. Религии человечества. М. – СПб.: Рудомино «Университетская книга», 1997. 600 с.
67. Сарабьев А.В. Вопросы межконфессиональных отношений в Сирии, которые могли бы называться новыми, если бы в самом деле таковыми являлись. *Религия и общество на Востоке*. 2017. № 1. С. 126-180.
68. Куршаков В. Шиитский фактор во внешней политике Ирана // *Мировая экономика и международные отношения*. 2012. № 11. С. 24-32.
69. Сарабьев А.В. Сирийский контингент в Ливане: к документальной интерпретации начала. *Восток*. 2021. № 2. С. 134-147.
70. Young M. Why Beirut Beckons? Carnegie Middle East Center - Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegie-mec.org/diwan/84404>

References

1. Sarab'yev, A.V. (Ed.) (2019). *Blizhniy Vostok v poiskakh politicheskogo budushchego. Kollektivnaya monografiya* [The Near East In searches of the political future. The collective monography]. Moskva: Institut vostokovedeniya RAN. [In Russian].
2. Sarab'yev, A.V. (2019). Livanskoye obshchestvo glazami maronitskogo patriarkha Bulosa II Meushi: dva doneseniya shveysarskikh poslov v Beyrute [Lebanese society through the eyes of the Maronite Patriarch Boulos II Meoushi: two reports of Swiss ambassadors to Beirut]. *Religiya i obshchestvo na Vostoke* [Religion and Society in the East], 3, pp. 328-353. [In Russian].
3. Makdisi, S., Marktanner, M. (2009). Trapped by consociationalism: The case of Lebanon. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 11, [Online]. Available from: <http://meea.sites.luc.edu/volume11/PDFS/Paper-by-MakdisiMarktanner.pdf> [In English].
4. Ivashchenko, A.S. (2015). Rol' konfessional'nogo faktora v obshchestvenno-politicheskoy zhizni Livana (1943-1990 gg.) [Role of a confessional Factor in political life of Lebanon (1943-1990)]. *Vestnik Adygeyskogo gosudarstvennogo universiteta* [The Bulletin of the Adyge State University], Ser. 1, 3, pp. 59-65. [In Russian].

5. Vorob'yev, S.A. (2020). Krizisy v Livane: istoriya I sovremennost' [Crises in Lebanon: history and the present]. *Mezhdunarodnaya zhizn'* [International Affairs], 6, pp. 112-127. [In Russian].
6. Lebanon country profile. *BBC News*. [Online]. Available from: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-14647308> [In English].
7. Rodionov, M.A., Sarab'yev, A.V. (2013). *Maronity: traditsii, istoriya, politika* [Maronites: traditions, history, a policy]. Moskva: Institut vostokovedeniya RAN. [In Russian].
8. Belov (Yurtayev), V.I., Savicheva, E.M., Kharitonova, E.V. (2021). Livan i Blizhniy Vostok: factory strategicheskogo vybora (po rezul'tatam polevykh issledovaniy sotsial'nykh predstavleniy arabskoy molodezhi) [Lebanon and the Middle East: factors of strategic choice (on the results of field studies of social representations of Arab youth)]. *Aziya i Afrika segodnya* [Asia and Africa today], 3, pp. 14-23. [In Russian].
9. Traboulsi, F. (2012). *A History of Modern Lebanon*. 2nd ed. London: Pluto Press. [In English].
10. el-Khazen, F. (1991). *The Communal Pact of National Identities: The Making and Politics of the 1943 National Pact*. Oxford: Oxonian Rewley Press Ltd. [In English].
11. Savicheva, E.M. (2008). Livanskiy krizis: grazhdanskaya vojna I nenadezhnyy mir [The lebanese Crisis: Civil war and unreliable peace]. *Vestnik RUDN. Mezhdunarodnyye otnosheniya* [Bulletin of PFUR. International relations], 2, pp. 29-39. [In Russian].
12. Landa, R.G. (2016). *Istoriya Livana. XX vek* [History of Lebanon. XX century]. Moskva: Institut vostokovedeniya RAN. [In Russian].
13. (1997). The Lebanese Constitution // *Arab Law Quarterly*, 2, pp. 224-261. [In English].
14. Gorbunova, N.M. (2015). Permanentnyy krizis v Livane: rol' etnokonfessional'nogo faktora [The Permanent crisis in Lebanon: a role of an ethno-confessional factor] // *Natsii I natsionalizm na musul'manskom Vostoke* [the Nations and nationalism in the Muslim East], eds. V.Ya. Belokrenitskiy, N.Yu. Ul'chenko. Moskva: Institut Vostokovedeniya RAN. pp. 384-390. [In Russian].
15. Berenkova, N.A. (2018). Prezidentskiy vacuum v Livanev 2014-2016 gg.: krizis ili sledstviye politicheskoy sistemy? [Presidential void in Lebanon 2014-2016: Crisis or effect of political system?]. *Aziya I Afrika segodnya* [Asia and Africa today], 1, pp. 34-40. [In Russian].
16. Mokhov, N.V. (2008). Nepreodolimy konfessionalizm Livana [An insuperable confessionism of Lebanon]. *Aziya I Afrika segodnya* [Asia and Africa today], 6, pp. 25-31. [In Russian].
17. Dubrovskaya, K.V. (2019). Faktory formirovaniya politiki Livana: obshcheye I razlichnoye so stranami blizhnovostochnogo regiona [Common and distinct factors in the policymaking of Lebanon in comparison with other countries in the Middle East]. *Mezhdunarodnyy zhurnal gumanitarnykh i estestvennykh nauk* [International Journal of Humanities and Natural Sciences], 6-2, pp. 101-104. [In Russian].
18. Chehbouni, Kh. (2007). Understanding Lebanese Confessionism // *Canadians for Justice and Peace in the Middle East*, 26, [Online]. Available from: https://www.cjpme.org/fs_026 [In English].
19. Sarab'yev, A.V. (2017). Transformatsiya livanskoy ummyv 50-60-kh godakh XX veka: otsenki zapadnykh diplomatov [Changes of the Lebanese Muslim ummah in the 1950s-1960s: Assessments of Western diplomats]. *Uchenyye zapiski Kazanskogo un-ta. Ser. Gumanit. Nauki* [Proceedings of Kazan University. Humanities Series], 6, pp. 1541-1555. [In Russian].
20. Mokhov, N.V., Mokhova, I.M. (2012). Sovremennyy livanskiy konflikt: genezis, faktory, perspektivy uregulirovaniya [The modern Lebanese conflict: genesis, factors, prospects of settlement]. *Etnichnost' I religiya v sovremennykh konfliktakh* [Ethnicity and religion in modern conflicts], eds. V.A. Tishkov, V.A. Shnirel'man. Moskva: Nauka. pp. 203-259. [In Russian].
21. Gorbunova, N.M. (2013). Livanskiy krizis: transformatsiya obshchestva I gosudarstva [The Lebanese crisis: transformation of a society and the state]. *Vostok* [Orient], 4, [Online]. Available from: <https://cyberleninka.ru/article/n/livanskiy-krizis-transformatsiya-obschestva-i-gosudarstva> [In Russian].

22. Lebanon. *Joshua Project*. [Online]. Available from: <https://www.joshuaproject.net/countries/LE> [In English].
23. Houssari, N. Hezbollah, Amal Movement vying for control of Shiite religious authority in Lebanon. *Arab News*. [Online]. Available from: <https://www.arabnews.com/node/1924661/middle-east> [In English].
24. Kolotusha, V.I. (2013). *Skol'ko stoit zhizn' posla v trotilovom ekvivalente? Beyrutskiye zarisovki, 1986-1990 gg.* [How many there is a life of the ambassador in a trotyl equivalent? The Beirut sketches, 1986-1990]. Moskva: Institut vostokovedeniya RAN. [In Russian].
25. Sattiyev, M. (2013). Problemy konfessionalizma v Livane [The problems of the confessionalism in Lebanon]. *Rossiya I musul'manskiy mir* [Russia and the Moslem World], 4, pp. 133-136. [In Russian].
26. *The Taif Agreement*. [Online]. Available from: https://www.un.int/lebanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_taif_agreement_english_version_.pdf [In English].
27. Ghosn, F., Khoury, A. (2011). Lebanon after the Civil War: Peace or the Illusion of Peace? *Middle East*, 3, pp. 381-397. [In English].
28. Shevchenko, V. (2012). Post krizisnyy period razvitiya Livana (1990-2012) [The post crisis period of development of Lebanon (1990-2012)]. *Blizhniy Vostok I sovremennost'* [Near East and the present], 46, pp. 250-263. [In Russian].
29. Seaver, B.M. (2000). The Regional Sources of Power-Sharing Failure: The Case of Lebanon. *Political Science Quarterly*, 2, pp. 247-271. [In English].
30. Ahmad, N., Al Maghlouth, N. (2016). *Lebanese Political Parties and Administrative Reform: an impossible promise?* Beirut: Centre for Lebanese Studies at LAU in collaboration with Konrad Adenauer Stiftung. [In English].
31. Young, M. An Unlikely Savior. *Carnegie Middle East Center - Carnegie Endowment for International Peace*. [Online]. Available from: <https://carnegie-mec.org/diwan/85383> [In English].
32. Chehayeb, K. Lebanon's PM-designate Saad Hariri resigns as crisis escalates. *Politics News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/15/lebanon-pm-designate-saad-hariri-resigns-as-crisis-escalates> [In English].
33. Chehayeb, K. Lebanon: Najib Mikati named new prime minister-designate. *Politics News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/26/mikati-appointed-lebanons-new-pm-designate> [In English].
34. Young, M. Najib Mikati Has Formed a New Lebanese Government // *Carnegie Middle East Center - Carnegie Endowment for International Peace*. [Online]. Available from: <https://carnegie-mec.org/diwan/85316> [In English].
35. Bondarenko, T.Yu. (2008). Formirovaniye natsii v usloviyakh segmentirovannogo obshchestva: primer Livana [Formation of the nation in conditions of the segmented society: an example of Lebanon]. *Politicheskaya nauka* [Political Science], 1, pp. 167-177. [In Russian].
36. Gadzhimuradova, G.I., Rabat, L. (2020). Influence of Religious Identity on Lebanon's Political System. *Vostok [Orient]*, 5, pp. 131-141. [In English].
37. Sfeir, A.Z. The consequences of Lebanon's constitutional crisis. Middle East Institute. [Online]. Available from: <https://www.mei.edu/publications/consequences-lebanons-constitutional-crisis> [In English].
38. Karam, J.G. (2017). Beyond Sectarianism: Understanding Lebanese Politics through a Cross Sectarian Lens. *Middle East Brief, Crown Center for Middle East Studies*, 107, pp. 1-10. [In English].
39. Truyevtsev, K.M. (2020). *Globalizatsiya I arabskiy mir: do i posle dvukh voln turbulentsnosti* [Globalization and the Arabian world: before and after two waves of turbulence]. Moskva: Institut vostokovedeniya RAN. [In Russian].

40. Bishara, M. A country in freefall: What future for Lebanon? *Middle East / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/7/19/a-country-in-freefall-what-future-for-lebanon> [In English].
41. Lebanon's government opponents unite in a bid to topple traditional ruling class // *Sawt Beirut International*. [Online]. Available from: <https://english.sawtbeirut.com/lebanon/lebanons-government-opponents-unite-in-a-bid-to-topple-traditional-ruling-class/> [In English].
42. Lebanon president calls for proclamation of 'secular state'. *France 24*. [Online]. Available from: <https://www.france24.com/en/20200830-lebanon-president-calls-for-proclamation-of-secular-state> [In English].
43. Manifest of Hizbullah // *Islamic Resistance in Lebanon*. [Online]. Available from: <http://www.moqawama.org/essaydetailsf.php?eid=16245&fid=47> [In Arabian].
44. Taymour Jumblatt: Weneed a government that implements reforms, elections under a non-sectarian law. *Sawt Beirut International*. [Online]. Available from: <https://english.sawtbeirut.com/lebanon/taymour-jumblatt-we-need-a-government-that-implements-reforms-elections-under-a-non-sectarian-law/> [In English].
45. Buller, A. Can Lebanon's economic ruin be reversed? Bahaa Hariri is counting on it. *Sawt Beirut International*. [Online]. Available from: <https://english.sawtbeirut.com/lebanon/can-lebanons-economic-ruin-be-reversed-bahaa-hariri-is-counting-on-it/> [In English].
46. Hariri, B. Lebanon's crises show the worst and best of humanity. *Arab News*. [Online]. Available from: <https://www.arabnews.com/node/1913286> [In English].
47. Calfat, N.N. (2018). The Frailties of Lebanese Democracy: Outcomes and Limits of the Confessional Framework. *Contex to Internacional*, 2, pp. 269-293. [In English].
48. Sarab'yev, A.V. (2019). Livan: obyknovennaya "konsotsional'naya demokratiya" v regional'nom kontekste [Lebanon: An Ordinary "Consociational Democracy" in the Regional Context]. *Vestnik MGIMO-Universiteta* [MGIMO Review of International Relations], 4, pp. 89-112. [In Russian].
49. It's Now or Never: Lebanon Policy Conference Key Takeaways. *Middle East Institute*. [Online]. Available from: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2021-06/It%27s%20Now%20or%20Never%20-%20Lebanon%20Conference%20Policy%20Booklet.pdf> [In English].
50. Houssari, N. Lebanon forms government after 13 months. *Arab News*. [Online]. Available from: <https://www.arabnews.com/node/1926266/middle-east> [In English].
51. Chehayeb, K. Lebanon's presidency announces government formation. *Politics News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/10/lebanons-presidency-announces-cabinet-formation> [In English].
52. Berenkova, N.A. (2016). Shiitskiye partii Livana: obshchiye i spetsificheskiye cherty [Shiite parties in Lebanon: general and specific features]. *Politicheskaya ekspertiza: POLITEKS* [Political Expertise: POLITEKS], 1, pp. 44-51. [In Russian].
53. Bassam, L., Francis, E. With food and fuel, Hezbollah braces for the worst in Lebanon collapse. *Reuters*. [Online]. Available from: <https://www.reuters.com/world/middle-east/with-food-fuel-hezbollah-braces-worst-lebanon-collapse-2021-04-16/> [In English].
54. Abi-Nassif, Ch. The unfolding struggle for political survival in Lebanon. *Middle East Institute*. [Online]. Available from: <https://www.mei.edu/publications/unfolding-struggle-political-survival-lebanon> [In English].
55. Ivanova, I.I., Gorbunova, N.M. (2020). Turtsiya i Livan v sisteme regional'nykh protivorechiy i konfliktov na Blizhnem Vostoke [Turkey and Lebanon in the system of regional contradictions and conflict in the Middle East]. *Vostochnaya analitika* [Eastern Analytcs], 4, pp. 134-153. [In Russian].
56. Macron criticises 'failing' Lebanon politicians at fundraiser. *France News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/4/macron-criticises-failing-lebanese-politicians-at-fundraiser> [In English].

57. Qatar to provide aid for Lebanese troops as crisis deepens // *News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/7/qatar-to-provide-aid-for-lebanese-troops-amid-economic-crisis> [In English].
58. Ender, D. Lebanon gets IMF funding injection. How much will it help? *Business and Economy News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/economy/2021/9/16/lebanon-gets-imf-funding-injection-how-much-will-it-help> [In English].
59. El Dahan, M., Bassam, L. Lebanon government wins confidence vote as parliament hit by power cut // *Reuters*. [Online]. Available from: <https://www.reuters.com/world/middle-east/parliament-voting-session-new-lebanon-cabinet-delayed-by-power-cut-2021-09-20/> [In English].
60. Chehayeb, K. Lebanon: Hezbollah seeks to deflect anger through fuel patronage. *Hezbollah News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/28/lebanon-hezbollah-fuel-patronage-energy-crisis> [In English].
61. Lebanon's Hezbollah says Iranian fuel oil to arrive this week. *Hezbollah News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/13/hezbollah-iranian-tanker-bringing-fuel-to-lebanon-in-syria> [In English].
62. Lebanon's power problems: serious talk but no easy fixes. *Oil and Gas News / Al Jazeera*. [Online]. Available from: <https://www.aljazeera.com/economy/2021/9/8/lebanons-power-problems-serious-talk-but-no-easy-fixes> [In English].
63. *Phoenician Encyclopedia: A Bequest Unearthed, Phoenicia and the Phoenicians, Punic, Canaanites - Encyclopedia Phoenicia*. [Online]. Available from: <http://www.phoenicia.org> [In English].
64. Winkler, D.W. (1997). Miaphysitism. A New Term for Use in the History of Dogma and in Ecumenical Theology. *The Harp*, 3, pp. 33-40. [In English].
65. Vasil'yev, L.S. (1988). *Istoriya religiy Vostoka* [History of religions of the east]. Moskva: Vysshaya shkola. [In Russian].
66. Malerb, M. (1996). *Religii chelovechestva* [The Religions of the mankind]. Moskva; Sankt-Peterburg: Rudomino "Universitetskaya kniga". [In Russian].
67. Sarab'yev, A.V. (2017). Voprosy mezhhkonfessional'nykh otnosheniy v Sirii, kotoryye mogli by nazyvat'sya novymi, esliby vsamom dele takovymi yavlyalis' [Interfaith relation issues in Syria] // *Religiya i obshchestvo na Vostoke* [Religion and Society in the East], 1, pp. 126-180. [In Russian].
68. Kurshakov, G.V. (2012). Shiitskiy faktor vovneshey politike Irana [Shia Factor in Current Policies of Islamic Republic of Iran]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya* [World Economy and International Relations], 11, pp. 24-32. [In Russian].
69. Sarab'yev, A.V. (2021). Siriyskiy kontingent v Livane: k dokumental'noy interpretatsii nachala [Syrian Military Contingent in Lebanon: to the Documentary Interpretation of the Beginning]. *Vostok [Orient]*, 2, pp. 134-147. [In Russian].
70. Young, M. Why Beirut Beckons. *Carnegie Middle East Center - Carnegie Endowment for International Peace*. [Online]. Available from: <https://carnegie-mec.org/diwan/84404> [In English].

Зелинский А.Л. Ливанская Республика: между политическим конфессионализмом и политическим прагматизмом.

Одним из наиболее интересных явлений, связанных с функционированием ливанских властных структур выступает действующий в стране принцип консоциативной (Консоциональной) демократии, выраженной в форме политического конфессионализма. Вместе с тем, в течение почти 80-летней истории Ливанской республики принципы функционирования ее политической системы испытывали и продолжают испытывать существенные изменения. Понимание сущности и определения стадийности указанной эволюции позволит получить представление о перспективах дальнейшего политического развития этой важной в масштабах ближневосточного региона страны.

Автор статті розділяє мнение дослідників, вважаючи, що Ліван поступово перетворюється з консоціативної в мажоритарну демократію. Уже на момент формування Ліванської республіки, наряду з превалюванням конфесійної складової, мав місце декларативне визнання тимчасового характеру цього явища. Поправки, зроблені в ліванській конституції в 1990 г. містять положення, які створюють реальні можливості для виконання курсу на деконфесіоналізацію. В 2005 г. на хвилі Кедрової революції сформувалась кардинально нова політична система Лівану. Вона, хоча і зберігає базовий конфесійний аспект, однак, при цьому представляє собою протилежність двох поліконфесійних політичних блоків. В даний час (2021) року, на хвилі масового невдоволення існуючим політичним устроєм в Лівані сформувалась дуже нечисленний, однак реальний антиконфесіоналістический опозиційний політичний блок, який планує взяти участь в парламентських виборах 2022 г. Паралельно в вищих політичних колах країни нерідко практикується використання антиконфесіоналістическої риторики, що свідчить на користь зростання її популярності. Нарешті, вплив зовнішніх факторів нерідко призводить до подолання міжконфесійних бар'єрів місцевими політичними елітами.

Сьогодні ліванське суспільство опинилося на полум'язі між традиційним політичним конфесіоналізмом і внеконфесійним політичним прагматизмом. Цей політичний *modus vivendi* можна визначити як прагматический конфесіоналізм.

Ключеві слова: Ліванська Республіка, консоціативна демократія, політичний конфесіоналізм, Національний пакт, Хартія національного згоди, Кедрова революція

Zelinskyi A. Lebanese Republic: between Political Confessionalism and Political Pragmatism.

One of the most interesting phenomena, that were associated with the functioning of the Lebanese power structures, is the principle of consociative (consociational) democracy in the country. It is expressed in the form of political confessionalism. At the same time, the principles of the functioning of political system of Lebanon have experienced and continue to experience significant changes during the almost 80 years of the history of Lebanese Republic. The understanding of the nature and the definition of the stages of this evolution will allow us to get the understanding of the prospects for further political development of this country, which is important for a Middle East region.

The author of the articles shares the opinion of the researchers who believe that Lebanon is gradually transforming from a consociational to a majority democracy. Already at the time of the formation of the Lebanese Republic on the basis of a confessional principle, a declarative recognition of the temporary nature of the using of this principle was announced. In 1990, the amendments made to the Lebanese constitution contained provisions that are creating real opportunities for the implementation of the course of the deconfessionalization. In 2005, a radically new political system of Lebanon was formed on the wave of the Cedar Revolution. Although in the basis, it retains a confessional aspect, however, at the same time it represents a confrontation between wopoly-confessional political blocs. This (2021) year, a very small, but real, anti-confessional opposition political bloc has formed on the wave of mass dissatisfaction with the existing political system in Lebanon. This block plans to take part in the parliamentary elections in 2022. At the same time, the use of a anti-confessional rhetoric is often practiced in the highest political circles of the country. This phenomenon testifies to the growth of the popularity of a above-stated rhetoric. Finally, the influence of the external factors often promotes the overcoming the interfaith barriers by local political elites.

Today, a Lebanese society finds itself half way between a traditional political confessionalism and a non-confessional political pragmatism. This political *modus vivendi* can be defined as a pragmatic confessionalism.

Keywords: Lebanese Republic, consociational democracy, political confessionalism, National Pact, National accord charter, Cedar Revolution